

**Henkilöhahmojen konstruktio suhteessa metanarratiiveihin Ossi
Nymanin teoksessa *Röyhkeys***

Ville-Pekka Hekkanen

Kandidaatintutkielma

Oulun yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Kirjallisuus

19.5.2020

1	Johdanto	3
2	Hanna Meretojan narratiivinen hermeneutiikka sekä käsitteet	4
3	Ossi Nymanin <i>Röyhkeyden</i> lukujen aiheet	8
4	Kerronnallinen identiteetti, toimijuus ja dialogisuus <i>Röyhkeydessä</i>	9
5	<i>Röyhkeyden</i> fokalisaation vaihdos sekä etäännytetty identiteetti	17
6	<i>Röyhkeyden</i> itsereflektiivinen metanarratiivi	19
7	Metanarratiivit, valta ja traumat <i>Röyhkeydessä</i>	23
	7.1 Työttömyys ja tasa-arvoisuus	24
	7.2 Traumat ja isä-poika-suhteet	27
8	Päätäntö	30
9	Lähteet	32

1 Johdanto

Tutkin kandidaatintutkielmassani Ossi Nymanin esikoisteosta *Röyhkeys* (2017). Nyman käsittelee teoksessaan autofiktion kautta päähenkilön kokemuksia ja tulkintoja valinnastaan elää työttömänä sekä tämän muutosta kohti koittavaa kirjailijuutta ja esikoisteoksen kirjoitusprosessia. *Röyhkeyden* kerronta ja päähenkilön tulkinnat ovat itsereflektiivistä, pääasiassa minäkertojan ensimmäisessä persoonassa fokalisoimia. Nyman kuitenkin kertomuksen edetessä vaihtelee mielenkiintoisin tavoin kerrontaa minäkertojasta kolmannen persoonan kerrontaan sekä lisäksi teos saa metatason itsereflektiivisiä piirteitä. Keskityn tutkielmassani teoksen henkilöhaamojen konstruktioihin sekä niiden merkityksiin, suhteessa niin päähenkilön itsereflektiiviseen metanarratiiviin kuin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin metanarratiiveihin.

Röyhkeys herätti jo ennen julkaisuaan julkista debattia.¹ Monisyinen julkinen keskustelu herätti polemiikkia työttömän ihmisen röyhkeydestä kirjoittaa ja julkaista kirja työttömyydestä. ”Tällaista kohua tietenkin manaa esiin jo Nymanin romaani kaikessa auto- ja metafiktiivisyydessään. [...] Tapaus Ossi Nyman osoittaa, että nykykirjallisuus vuotaa herkullisesti tosielämän diskursseihin ja toisin päin. [...] Voidaanko romaania enää edes lukea erillään kirjailijan ympärille nousseesta kohusta?” (Laakso 2018, 28). Analysoin *Röyhkeyden* henkilöhaamojen konstruktioita ja metanarratiivien merkityksiä Hanna Meretojan (2018, 2–17) kehittämän narratiivisen hermeneutiikan käsitteiden kautta. Valitsin teoksen analysoitavaksi sen aktuaalisen maailman kontekstien ja teoksen sisäisten merkityssuhteiden vuoropuhelun vuoksi. Tutkielmani sisällön tarkoitus on hahmottaa

---

¹ Tätä käytyä julkista debattia sekä Nymanin teoksen suhdetta siihen, valottaa asiaan perehtynyt Maria Laakson artikkeli ”Työttömän tarina: tapaus Ossi Nyman ja kertomuskamppailu oikeasta ja väärästä työttömyydestä” (2018).

Nymanin valitsema autofiktiivisiä kerronnan keinoja konstruoida henkilöhahmonsa sekä tutkia, mikä merkityssuhde niillä on kertomuksen sisäisiin metanarratiiveihin.

2 Hanna Meretojan narratiivinen hermeneutiikka sekä käsitteet

Analysoin *Röyhkeyttä* tutkielmassani Hanna Meretojan kehittämän narratiivisen hermeneutiikan tarjoamin analyysin mallein ja käsittein. Meretoja näkee narratiivisen hermeneutiikan mukaisesti kertomusten representoivan ja tulkitsevan ihmisen olemassa olemisen mahdollisuuksia maailmassa. Hän näkee kertomusten vaikuttavan reflektiivisesti niin kirjoittajan, kertomuksen sisäisten henkilöhahmojen kuin lukijankin näkökulmiin hahmottaa mahdollisuuksiaan, niitä tulkitsemalla. Narratiivisen hermeneutiikan mukaan kertomukset käsittelevät ja esittävät kokemuksiamme eletystä elämästä. Eletyt kokemukset välittyvät kertomuksina vastaanottajille. Kaikkiin kertomuksiin liittyy tulkintaa ja merkityksenantoa koetuille kokemuksille. Narratiivisen hermeneutiikan mukaan kaikki kertomukset ovat myös välittyneet kulttuuristen merkityksenannon käytäntöjen mukaan. Kaikki koetut ja kerrotut kokemukset tapahtuvat aina jossain tietyissä historiallisissa paikoissa, jonkun yksilöllisen yksilön kokemina. Kertomukset on aina kerrottu jostain näkökulmasta. Narratiivinen hermeneutiikka näkee kertomuksilla olevan dialoginen, tuottava ja performatiivinen ulottuvuus. Ne voivat muovata, kehittää ja rakentaa ihmisen itseymmärrystä, ymmärrystä toisista kanssaeläjistämme sekä vaikuttaa vastaavasti siten niin kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti kuin myös jopa globaalisti. Kertomukset eivät ole pelkästään rakenteita, vaan ne toteutuvat kulttuurisina tulkintoina interaktiivisesti ja sosiaalisesti. Ne ovat näin ollen osa merkitystenantoon ja elämässämme suuntautumiseen osallistuvia tulkintojen ja uudelleen tulkintojen jatkumoa. Kertomuksilla on aktuaalista potentiaalia muuttaa maailmaa. (Meretoja 2018, 8–17, 47–48).

Subjektin *kerronnallinen identiteetti* (*narrative identity*) rakentuu alusta alkaen relationaalisesti, se on aina dialogisessa suhteessa toisiin. Se ensinnäkin rakentuu dialogisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa sisäistämme *subjektipositioita* itsellemme, ja lisäksi sisäistämme toisten merkityksellisten ihmisten kanssa käymää dialogia sisäistämällä toisten ihmisten puhetta. Jatkamme itseksemme dialogisuutta näiden sisäistettyjen äänien kanssa. Olemme myös alituisessa dialogisessa suhteessa *kulttuuristen kertomusmallien* kanssa. Narratiivinen hermeneutiikka painottaa tätä keskinäistä, kaksisuuntaista vuorovaikutusten suhdetta: subjekti tulee sellaiseksi kuin on kulttuuristen kertomusmallien tulkinnan kautta, ja kulttuuriset kertomusmallit ovat toisaalta vain olemassa vain tulkittuina. Nämä kulttuuriset kertomusverkostot välittyvät enimmäkseen tiedostamattomasti tapoihimme tulkita, kokea ja merkityksellistää maailmaamme. Näistä kaikesta keskenään syntyy jatkuva uudelleen tulkintojen kehä: kulttuuriset kertomusverkostot vaikuttavat tapoihimme tulkita, kokea ja merkityksellistää ja kulttuuriset kertomusverkostot ovat olemassa vain tulkittuina. Kerronnallinen identiteetti on *konstruktio*, joka rakentuu dialogisesti, muuttuen dynaamisesti ajan saatossa, on aina hetkellinen, koskaan valmistumaton prosessi. (Meretoja 2018, 11, 66–67, 74–79).

Kerronnallinen identiteetti liittyy vahvasti yhteen *kerronnalliseen toimijuuteen* (*narrative agency*). Toimijuuden käsite koskee subjektin toimintaa ja tekoja. Kerronnalliselle toimijuudelle on yhtä relevanttia tekojen lisäksi se, mitä jätämme tekemättä. Teoilla ja tekemättä jättämisillä on myös eettinen ja moraalinen ulottuvuus. Teoillamme voimme toisintaa niin omiamme kuin kulttuurisiakin sisäistettyjä käyttäytymismalleja. Dialogisuuden kautta tekemme ja identiteettimme ei ole koskaan täysin meidän itsemme määrittelemiä. Ne muovautuvat kietoutumiemme sosiaalisten ja kulttuuristen merkityksenannon verkostojen kautta. Kaikki toimmemme ja kokemuksemme tapahtuvat aina jossain historiallisessa maailmassa. Jokapäiväiset arkiset kokemuksemme ja tulkintamme niistä, miten kerronnallistamme elämäämme, muovaavat käsitystämme identiteetistämme. Historiamme koostuu näistä *pienistä kertomuksista*. Mennyt on täten aina osana nykyhetkeä ja käsitystämme siitä keitä olemme. Mennyt on myös täten osana sitä, miten hahmotamme suuntaamme: minne, miten ja keneksi olemme tulossa tulevaisuudessa. Muistimme menneestä on myös valikoivaa ja unohtavaista. Se miten nykyhetkessä tulkitsemme muistojamme ja mennyttä, vaikuttaa siihen, miten ja mitä

merkityksellistämme nykyhetkessä ja tulevassa. Kuten Meretoja (2019, 59) kerronnallisen toimijuuden käsitteestä tiivistää: ”[k]erronnallisen toimijuuden käsite korostaa, että kulttuurisesti välittyneet kerronnalliset itsetulkinnat ovat tärkeässä roolissa konstituoidessa meitä toimintaan kykenevinä subjekteina, ja samalla se nostaa esiin kerronnallisen toimijuuden sosiaalisen ehdollistuneisuuden”. Huolimatta dialogisesta rakentumisestamme ja erilaisten kulttuuristen verkostojen ehdollistuneisuudesta, olemme silti itsenäisiä, ainutlaatuisia yksilöitä. Itsetulkinnat ja -reflektiot auttavat meitä hahmottamaan mahdollisuuksiimme toimivina, autonomisina subjekteina maailmassa. Kerronnalliseen toimijuuteen liittyvät osa-alueina ja käsitteinä *kerronnallinen tietoisuus*, *kerronnallinen mielikuvitus* ja *kerronnallinen dialogisuus*. (Meretoja 2018, 11, 33–34, 75, 90–94, 101–102, 111, 116; Meretoja 2019, 62).

Kulttuuriset kertomusten mallit vaikuttavat meihin ensisijaisesti ja automaattisesti, joten toimimme ja toisinnamme näitä malleja useimmiten tiedostamatta. Kriittisellä itsereflektiolla kertomuksiimme ja meihin vaikuttaviin kertomuksiin, voimme tulla tietoisemmaksi näistä, meihin osaksi juurtuneista kertomusmalleista. Kerronnallinen tiedostamaton muuttuu täten kerronnalliseksi tietoisuudeksi. Kulttuurisia kertomusmalleja ovat traditionaaliset, kulttuuriset tavat kertoa tietynlaisia ”käsikirjoitettuja” kertomuksia esimerkiksi vanhemmuudesta, sairauksista tai – työttömyydestä. Nämä toistettavat mallit voivat myös määrittää subjektipositioitamme, ”käsikirjoituksen” mukaiseen rooliin. Tiedostamalla vaikuttavia malleja, voimme ottaa niihin etäisyyttä. *Kerronnallinen itseymmärrys* auttaa meitä hahmottamaan näitä meihin vaikuttavia kertomuksia. Hahmottamalla niitä ja ottamalla etäisyyttä niihin, voimme tietoisemmin valita minkälaisia kertomuksia toistamme elämässämme. *Kerronnallinen näkökulmatietoisuus* auttaa hahmottamaan kertomusten olevan aina jonkun kertomia, jonkun kokemia ja jonkun näkökulmasta kerrottuja. Aina kun jotain kerrotaan, jotain myös jätetään kertomatta. Kertomukset ovat täten selektiivisiä, kertojan tulkintoja ja merkityksellistämiä. Kertomuksilla on yleensä jokin kokija. Kertomusten kokija voi olla kertoja itse, tai kertoja voi kertoa jonkun toisen kokemuksista, tai kertoja ja kokija voivat myös olla osittain yhteneväisiäkin. Kaikki kertomukset on myös mahdollista kertoa toisin. Ne voidaan kertoa aina jonkun toisen näkökulmasta ja tulkitsemana – mukaan lukien myös kertojan itsensä toimesta, uudesta näkökulmasta ja uudelleen tulkittuna. (Meretoja 2018, 48–50, 78–79; Meretoja 2019, 62–63; Pöysä 2009, 324–326).

Itselfreflektion kautta voimme hahmottaa meille olemassa olevia mahdollisuuksia toimijoina. ”Kerronnallinen mielikuvitus tarkoittaa kykyämme kuvitella sen tuolle puolen, mikä vaikuttaa itsestään selvältä nykyhetkessä, ja suhtautua kulttuurisiin kertomusmalleihin kriittisesti ja luovasti” (Meretoja 2019, 63). Kerronnallisen mielikuvituksen ja tietoisuuden avulla voimme hahmottaa niin omaa kertomustamme identiteetistämme kuin toimijuutemme mahdollisuuksista. Lisäksi voimme myös kriittisen suhtautumisen kautta uudistaa kertomuksiamme, tietoisina niihin vaikuttavista kulttuurisista kertomusmalleista. Kulttuurisiin kertomusmalleihin liittyvät *metanarratiivit* (ransk. *métarécit*, engl. *master narratives*), ”suuret kertomukset” (ransk. *grands récits*). Nämä suuret kertomukset voivat toimia kulttuureissamme luonnollisen kaltaisina, hallitsevina ja dogmaattisina kertomuksina, joita toisinnamme kertomuksissamme ja joita toiminnallemme toistamme monesti sitä tiedostamatta. Niille on ominaista niiden tapa häivyttää oma kertomusluonteensa näkyvistä, jolloin niiden kyseenalaistaminenkin vaatii tiedostavaa ja kriittistä suhtautumista niihin. Metanarratiivisuus sen sijaan viittaa itsereflektiiviseen suhtautumiseen omaan kertomukseensa. Käsitteiden eri kielten käännöksistä ja niiden eroavista ja osittain risteävistäkin merkityssisällöistä johtuen näitä käsitteitä on usein käytetty rinnakkain. Huolimatta niiden tarkasta ja merkittävästä merkityserostaan. Kerronnallinen mielikuvitus auttaa näkemään näitä metanarratiiveja epädogmaattisesti ja hahmottamaan niille vaihtoehtoisia kertomis- ja toimintamalleja. Niin kulttuurisia suuria kertomuksia kuin henkilökohtaisempia, toistamiamme metanarratiiveja. Metanarratiivisen itsereflektion ja kerronnallisen mielikuvituksen kautta voimme hahmottaa kuin myös uudelleen hahmottaa kertomustemme merkitystä ihmisenä olemiselle ja elämämme suunnalle. Käytän metanarratiivin käsitettä vastedes tutkielmassani kattamaan näitä kaikkia sen merkityksiä. (Meretoja 2019, 59–60, 63).

Kerronnallinen dialogisuus on aiemmin esitetyn tavoin dialogista suhdetta toisiin, mutta myös sisäistämme dialogisuutta, jota käymme sisäistämiemme äänten ja oman menneen ja nykyisen välillä. Dialogisuuteen liittyvät myös kulttuuriset kertomusmallit, metanarratiivit sekä identiteettimme kietoutuneet menneisyyden muistot ja traumat. Menneisyyden traumat voivat asettaa rajoituksia identiteettimme kehitykselle ja vapaudellemme toimia mahdollisimman autonomisesti. Itsereflektion ja kerronnallisen mielikuvituksen avulla

voimme pyrkiä vapautumaan nykyhetkessä näistä menneen ja nykyhetken alati vaikuttavista kertomusmalleista, ja uudelleen suunnata tulevaisuuttamme. Sisäinen dialogimme, jossa käymme dialogia sisäistämiemme äänten sekä itsemme kanssa, voi olla keskenään ristiriitaista ja vastakkaista näkemyksiltään. Dynaamisen identiteettimme myötä voivat nämä näkemykset ristiriitoinen olla hyvinkin fragmenttisia. Kriittisesti suhtautuen omiin henkilökohtaisiimme kertomuksiimme ja kulttuurisiin kertomusmalleihin, metanarratiiveihin, voimme rakentaa *vastakertomuksia* (*counter narratives*) niille. Avoin, itsereflektiivinen, mielikuvituksellinen ja tiedostava suhtautuminen mahdollistaa vakiintuneiden tarinamalliemme hylkäämisen. Näin voimme edetä esimerkiksi traumojemme kanssa eteenpäin elämässämme, sisäistettyämme ne ja niiden vaikutukset sekä uudelleen tulkitsemalla, uudelleen kertomalla ja uudelleen suunnaten elämäämme uutta ja tulevaa kohden. Mahdollisuutemme kuitenkin toimia elämämme kertomusten kirjoittajana tai luojana (*author*) eivät ole yhtäläiset kaikkien muiden ihmisten kesken. Etuoikeutetummassa asemassa olevilla ihmisillä on huomattavasti paremmat mahdollisuudet ja kyvyt jo artikuloida, kertoa tai uudelleen kertoa elämänsä kertomusta, kuin huono-osaisemmilla, marginaalisilla, sorretuilla tai syrjityillä ryhmillä. Tähän kaikkeen liittyy olennaisesti valta ja vallan asetelmat suhteessa autonomiseen ja tasa-arvoisempaan asemaan. Mahdollisuuksiimme ja kykyihimme voi kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi asemamme parantamisella, kuten esimerkiksi koulutuksen kautta. (Meretoja 2018, 11, 46–50, 64, 71–72, 74–75, 77–79, 90–95, 114–115; Meretoja 2019, 62–63).

3 Ossi Nymanin *Röyhkeyden* lukujen aiheet

Röyhkeys jakaantuu kolmeen kaupunkien mukaan nimettyyn lukuun, joihin kertomus ja tapahtumat kulloinkin keskittyvät. Kukin luku kertoo yhden päivän tapahtumista. Ensimmäinen luku kuvaa teoksen päähenkilön päivän kokemuksia Turussa, jossa hän on vieraana puolisonsa tuttavien luona yöpymässä ja menossa Bruce Springsteenin

konserttiin. Toisen luvun tapahtumat kuvaavat yhden päivän kokemuksia, keskittyen työttömien aikuiskoulutuskeskuksen toimintaan tutustumiseen. Kolmannessa luvussa kerronta etenee kirjoittajakoulun tapahtumista illan Ville Leinosen keikalle sekä sieltä kotiin takaisin.

Ensimmäisen luvun kerronta on kauttaaltaan minäkertojan kertomaa, sen kertoja ja kokija ovat sama henkilö. Päähenkilö konstruoi kertomiensa tulkintojensa ja kokemustensa kautta. Kertomus sisältää paljon pieniä kertomuksia, arkisia kokemuksia, jotka sijoittuvat päivän tapahtumiin, alkaen aamusta ja vieraskylässä aamutoimista, huipentuen konsertissa käyntiin, ja päättyen yöllä takaisin vieraskylään palatessa. Kerronta keskittyy pääasiassa kertojan omiin ajatuksiinsa ja tulkintoihin, ja dialogia toisten henkilöhahmojen välillä kerronnassa on verrattain vähän. Päähenkilön identiteetti ja kerronnallinen toimijuus rakentuvat täten pääasiassa minäkertojan nykyhetken kokemusten tulkinnoissa, henkilöhahmojen välisten vähäisten dialogien täydentäen ja tukien hahmottuvaa päähenkilön identiteettiä ja luonnetta. Analysoin luvut järjestyksessään, edeten identiteetistä ja toimijuudesta kohden analyysiosion viimeistä lukua, jossa käsittelen teoksen metanarratiiveja, valtaa ja päähenkilön traumakokemuksia.

4 Kerronnallinen identiteetti, toimijuus ja dialogisuus *Röyhkeydessä*

Ensimmäisen ja toisen luvun aikana päähenkilöstä rakentuu hänen mieliteidensä ja tulkintojensa varassa rehellinen, itsereflektiivinen, epävarmat tuntonsa myöntävä henkilöhahmo. Hän näyttäytyy työttömänä, joka ei halua työllistyä. Hänestä välittyy hiljainen, mutta muita huomioiva luonne, joka ei halua olla taakaksi toisille. Hän huomioissaan pohdiskelee välillä elämäntapaansa elää työttömyyskorvauksilla sekä mitä vuoroin joku mahdollisesti voisi ajatella hänestä työttömänä ja hänen työttömyyskorvauksellaan, eli ns. toisten rahoilla elämisestä. Hänen itsestään epävarma

käsityksensä tulee ilmi hänen pohdinnoissaan, jotka usein vertautuvat toisiin, työssä käyviin ihmisiin ja heidän mahdollisiin mielipiteisiinsä. Ollessaan vierailulla yökylässä Turussa hänestä välittyy avulias, hyvittelevänkin oloinen kuva: ”Tuntui heti helpommalta olla siellä melkein tuntemattomien ihmisten kanssa, kun teki jotakin mistä oli heille apua. Muuten saisi pelätä, että he pitivät minua loisena, kun ainakin Susanna tiesi, etten ollut käynyt töissä moneen vuoteen.” (R, 12.) Päähenkilö ei ole kuitenkaan ollut koko elämänsä aivan toimeentulona ja työttömänä. Hän on osallistunut työvoimatoimiston osoittamiin työharjoitteluihin, mutta kuten hän kokee ja tulkitsee, eivät ne ole töitä.

Olin tehnyt puutarhatöitä viljelijäyhdistykselle kolmen kesän ajan. Työvoimatoimisto oli minut sellaiseen työhön määrännyt, kun olin ollut monta vuotta työttömänä, mutta kolmen kesän jälkeen he senkin työn minulta kielsivät. [...] Se oli kuitenkin virallisesti ollut työharjoittelua ja siinä mielessä turhaa ja haitallista työtä, ettei se tuottanut voittoa eikä verovaroja, ja siksi työvoimatoimisto ei ollut antanut minun tehdä sitä pidempään. [...] Minut oli sitä ennenkin laitettu moniin paikkoihin töihin, mutten ollut koskaan saanut oikeaa palkkaa, vaan aina vain päivärahaa, eikä minun tekemistäni ollut koskaan sanottu työksi, vaan aina harjoitteluksi. (R, 13–14.)

Päähenkilön identiteetti hahmottuu ja rakentuu dialogisessa suhteessa niin päähenkilön omissa pohdinnoissa itsestään kuin toisiin ihmiseen vertautuvassa ja tulkitsevassa suhteessa. Yhtäältä se muotoutuu taustalla vaikuttavasta, laajemmasta metanarratiivisesta kontekstista, eli työttömyyden ja työllisyyden välisestä yhteiskunnallisesta, jännitteisestä asemasta. Päähenkilön tulkinnat itsestään suhteessa muihin tapahtuu ensimmäisen ja toisen luvun aikana pääasiassa nykyhetkessä. Tämä on kuitenkin useimmiten sisäistä dialogia, sillä tulkinnat ovat lopulta vain päähenkilön omaa sisäistä spekulatiotaan muiden ihmisten mahdollisista mielipiteistä ja näkemyksistä.

Päähenkilö identifioi ja positioi itsensä työttömäksi, positioidessaan ja identifioidessaan muita ihmisiä työttömiksi ja työssä käyviin. ”Olin ajatellut, että Onnin isä olisi työtön ja autoton, mutta töihin hän lähti ja autolla. Se tuntui vähän pettymykseltä, kun olin ajatellut, että hän olisi samanlainen toimeeton ihminen kuin minä.” (R, 12.) Päähenkilö pyrkii usein hakemaan yhteenkuuluvuutta johonkin identifioitavaan sosiaaliseen ryhmään. Hän ei kuitenkaan koe useinkaan olevansa työttömienkään kanssa lopulta yhtäläinen, vaan näkee heidät joko erilaisina työttöminä tai vielä eriävänä ryhmänä, jotka elävät sosiaalitoimiston toimeentulotuen varoilla. Palatessaan Springsteenin konsertilta

yöpaikalleen päin, läpi kaupungin yöelämän halki, hän näkee baarin edustalla humalaisia tupakoimassa:

Tupakoitsijat olivat niin humalassa, että he horjuivat. [...] Heidän liikkeensä ja ilmeensä olivat hidastuneet alkoholista ja ehkä lääkkeitä, eikä heitä näyttänyt palelevan, vaikka he seisoivat siinä ilman takkeja. Toinen mies nosti tupakan hitaasti huulilleen ja näin, että hänen rystysensä olivat pahasti ruvella. He olivat varmasti sellaisia ihmisiä, jotka eivät enää saaneet työttömyyskorvausta, koska olivat kieltäytyneet niin monesta työstä tai olivat sairaita, ja heidät oli pudotettu sossun asiakkaiksi. [...] Minä häpesin itseäni heidän edessään ja terveyttäni ja julistetta ja minun oli pakko kääntää katseeni pois, etten näkisi mitä he minusta ajattelivat. (R, 69–70.)

Huolimatta humalaisten tupakoitsijoiden elämänhallinnan tilasta, päähenkilö silti kokee itsensä heidän silmissään hävettävänä. Uraohjauksessa vuorostaan päähenkilö kokee henkilöstövuokrausfirman edustajan olevan itseään ja muita ohjauksessa olevia työttömiä parempana: ”Hän ei puhunut esittelyään niinkään meille kuin ikkunalautaan nojaavalle uraohjaajalle, ja minulle tuli sellainen tunne, että hän piti meitä vähän rupusakkina, niin kuin pidimme tietysti itsekin.” (R, 112.) Hän tulkitsee myös muiden työttömien pitävän itseään vähempiarvoisina paremmin elämässä menestyneisiin nähden sekä tämän huono-osaisuuden heijastuvan heidän pukeutumisestaan. ”Kurssilaisilla oli päällään kuluneita ja epähienoja vaatteita, jollaisia näki kierrätyskeskuksissa sekä kriisialueiden ihmisten päällä tv:ssä. Markokkaan ei näyttänyt siitä porukasta mitenkään erottuvan. Minun oli vaikea päästä perille siitä, että välttelivätkö hekin töitä vai olivatko he vain saamattomia tai jotenkin epäonnisia.” (R, 81.) Kertoja esittää teoksessa Markon ääneen tuomia kriittisiä näkemyksiä työttömyydestä ja työvoimatoimenpiteistä, ja hän reflektoi pohdinnoissaan Markosta implisiittisesti omaakin työttömyyttään ja elämäntilannettaan. Markon henkilöahmoa käsittelen tutkielmassani myöhemmin, erityisesti metanarratiivien ja työttömyyden sekä työllisyyden yhteydessä.

Päähenkilö tekee eroa itsensä ja muiden työttömien välillä, nähden heidät jotenkin elämässään enemmän epäonnistuneina, monesti tuoden esiin stereotyyppisiäkin tulkintoja muista työttömistä.

Tapio istui luokassa minun vieressäni ja olin huomannut kuinka hän päästeli pieniä tuhahtuksia ja säpsähteli vähän väliä, ja minä olin ajatellut, että hänellä oli ehkä mielenterveysongelmia, jotka olivat tällä alalla ikään kuin

ammattitauti. Taukojen aikana hän käveli kapeaa käytävää edestakaisin niin vinhaa vauhtia, että minä olin aluksi luullut hänen jonottavan vessaan. Hänellä oli kuluneet mustat farkut ja valkoinen poolopaita ja vanhat lenkkarit sekä samanlainen pallomainen vatsa kuin monilla kurssin miehillä. (R, 94.)

Näin kertoja tulee osittain toisintaneeksi stereotyyppisiä, kulttuurisia kertomusmalleja työttömistä, mutta toisaalta tehden niihin näin eroakin oman henkilöhahmonsa kautta, ja täten myös kertoo vastaan stereotyyppioita. Kertoja kertoo itsestään harrastavansa lenkkeilyä, lopettaneensa alkoholin käytön kokonaan, lukevansa paljon, heräävänsä aina säännöllisin ajojin aamuisin sekä kertoo olevansa pitkä ja hoikka, eli henkilöhahmosta hahmottuu stereotyyppioiden vastainen, terveitä elämäntapoja painottava kerronnallinen toimija (R, 40, 75, 125, 128). Vastaavasti päähenkilö pohdinnoissaan vertaa itseään muihin työttömiin, kuvitellen muiden kurssilaisten toisintavan stereotyyppisiä työttömän toimia, kokien täten itsensä heitä paremmaksi ja erilaiseksi: ”Mietin mitä entinen nyrkkeilijä ja uraohjaaja ja muut kurssilaiset nyt tekivät. Kukaan heistä ei varmasti ollut ulkoilemassa, vaan kotona katsomassa tyhjänpäiväisiä tv-ohjelmia. Ajattelin, että minä olin erilainen kuin he, mutta en ajatellut että huonompi, vaan että parempi.” (R, 124.) Näistä tulkinnoista voi myös tulkita päähenkilön tulkitsevan elämällään olevan jonkinlainen parempi suunta, johon päin hän on tulevaisuudessa menossa, ettei hän toisinta oletettuja kulttuurisia kerronnan malleja, vaan rakentaa omanlaistaan, aktiivista ja itsemäärättyä elämäänsä. Hän kuitenkin kokee välillä yhteenkuuluvuuden tunnetta muiden työttömien kurssilaisten kanssa hetkittäin, jolloin tosin rakentuu yhtä aikaa eroa aikuiskoulutuskeskuksen opiskelijoihin: ”Siinä seistessä tuntui, että olimme samaa porukkaa ja eväitään syövät opiskelijat omaansa. Tuli pieni yhteenkuuluvuuden tunne, mutta silti olisin ollut paljon mieluummin kotona, vaikka ei minulla sielläkään mitään järjellistä tekemistä ollut, mutta olipahan jonkinlainen vapaus ja rauha ja kirjoja, joita lukea.” (R, 98.) Vapaudesta ja mahdollisuuksistaan huolimatta hän kokee, että elämästä kuitenkin puuttuu jotain merkittävää sisältöä.

Työssäkäyviin ihmisiin nähden päähenkilö pohtii ajoittain moraalista oikeutustaan työttömyyskorvauksella elämiseen. Päähenkilön käydessä syömässä pizzeriassa, hän spekuloi tilannetta ja yhteiskunnallista asemaa itsensä ja pizzerian omistajan välillä: ”Hän oli opetellut suomen kielen ja käynyt kursseilla ja tehnyt pitkiä päiviä, ja nyt hän elätti itsensä ja monta työntekijää pizzeriallaan ja maksoi veroja Suomen valtiolle. Minä seisoin

siinä keskellä arkipäivää ja minusta tuntui, että omistaja arvasi minun olevan työnvälittelijä joka eli hänen rahoillaan.” (R, 22.) Näihin ajatuksiin sisältyy myös implisiittisesti moraalisia arvotuksia eriarvoisuudesta: maahanmuuttajan tekemä työ kaiken työnsä ja elantonsa eteen, ja toisaalta päähenkilön tiedostama, oma asemansa etuoikeutettuna mahdollistettuun elämäntapaansa. Vastaavasti pohtiessaan työmaamiehiä työtä tekemässä, päähenkilö näkee pohdinnoissaan, ettei saamansa työttömyyskorvaus ole hänen rahaansa, vaan hän käyttää sitä niin kuin se olisi hänen: ”He maksoivat palkastaan veroa, ja siitä verosta maksettiin minulle työttömyyskorvausta, vaikken minä ansainnut sitä rahaa millään tavalla. Pyysin silti joka kuukausi Kelalta rahaa ja ostin sillä levyjä ja kirjoja ja kävin elokuvissa ja konserteissa, ja käytin sitä muutenkin niin kuin se olisi minun omaa rahaani.” (R, 30.) Päähenkilön pohdinnoista voi tulkita moraalisia epäilyksiä oikeutukseensa saamastaan tuesta. Toisaalta päähenkilö oikeuttaa mielessään saamaansa työttömyyskorvausta, niiden suhteellisen vähäisyyden määrän vuoksi per veronmaksaja: ”Yritin ajatella, että melkein puolet kaikista suomalaisista kävi töissä, ja se raha jonka jokainen heistä minulle kuukaudessa antoi, oli niin pieni, ettei niin pientä numeroa ollut edes olemassa, eivätkä he sellaisella rahalla voisi ostaa mitään itselleen.” (R, 63.) Hänen tiedostettu etuoikeutettu asemansa työttömänä aiheuttaa täten moraalisia pohdintoja oikeutuksestaan ja oikeuksistaan suhteessa niin huonompi- kuin parempiosaisiin. Myöhemmin hän arvioi asemaansa uudelleen maahanmuuttajiin ja muihin marginaaliryhmiin, ollen mahdollisesta asemastaan myös hyvin kiitollinen. ”Kirjaston sohvalta ja muilla pehmeillä istuimilla istui maahanmuuttajia puhumassa keskenään ja romanikerjäläisiä, jotka olivat tulleet lämmittelemään ja pitämään taukoa kerjäämisestä. Minulle tuli kiitollinen olo siitä, että olin syntynyt Suomessa, eikä minun tarvinnut kerjätä ulkona, vaan sain lähettää hakemuksen kotoa tietokoneella Kelalle ja rahat tulivat tilille aina täsmälleen kaksi päivää hakemuksen lähettämisen jälkeen.” (R, 152–153.)

Päähenkilö on Bruce Springsteen -fani, ja päähenkilön kerronnallinen identiteetti sekä toimijuus hahmottuvat osittain faniuden kautta. Päähenkilön ja Bruce Springsteenin henkilöhaamon välillä on rinnasteisia ja allegorisia yhteyksiä. Käsittelen näitä alustavasti seuraavassa, Springsteenin konserttien ja yhteisöllisyyden merkitysten yhteydessä. Analysoin päähenkilön ja Springsteenin välistä allegoriaa enemmän tutkielmani metanarratiiveja ja traumoja käsittelevässä osiossa.

Ensimmäisen ja toisen luvun aikana teoksessa päähenkilön keskeisimmät tulevaisuuden toiveet ja suunnitelmat koskevat mahdollista pääsyä tulevalle Springsteenin Pariisin keikalle yhdessä puolisonsa kanssa. Näitä suunnitelmia kuitenkin varjostavat työvoimatoimenpiteiden mahdolliset työharjoittelut tai karenssien uhka. Toisaalta päähenkilön näkee työnteon vaaran latistaa kokemuksia pohtiessaan mahdollisuuksiaan ja vaihtoehtoisia näkemyksiä, mitä työnteolla voisi saavuttaa elämäänsä enemmän.

Mietin siinä, että jos olisin tavallinen työssäkäyvä ihminen, niin seuraisin Brucea usealle keikalle ympäri Eurooppaa. Siitä saisi varmasti paljon sisältöä elämään ja joku sai siitä varmasti niin paljon, ettei enää muuta elämäänsä kaivannutkaan. Mutta siinä oli myös jotakin epätoivoista, että yritti joka ilta saada itsensä samanlaiseen hurmukseen kuin edellisenä iltana ja että se hurmos oli täysin jonkun toisen ihmisen tekemisen varassa. Eikä se tulisi minulle millään riittämään, että seisaisin koko ikäni yleisössä ja katsoisin ihailen ja kyyneleet silmissä jotakuta, joka oli saanut itsensä ylös sieltä jäältä ja betonilta. Niin, että ehkä se oli sittenkin minun onneni, ettei minulla ollut kaikkia niitä rahoja ja mukavuuksia, joita työssäkäyvillä ihmisillä oli. (R, 64–65.)

Näissä pohdinnoissa näkyy jo implisiittisesti vihjaus, olisivatko tulevien konserttien täyttämä elämä sittenkään elämän täyteistä ja rikasta elämää. Päähenkilö näkee toisaalta myös elämänsä rikkaana vailla rikkauksia. Konsertit ovat kuitenkin tuoneet sisältöä ja kokemuksia hänen elämäänsä, tehden myös hänen suhtautumisestaan muihinkin ihmisiin avoimempaa ja helpompaa. Kuitenkin konserttien jälkeen elämä näyttäytyy jälleen tyhjemmältä ja vaikeammalta: ”Ennen konserttia oli monen kuukauden ajan ollut helppoa olla ystävällinen ihmisille ja ajatella heistä hyvää, mutta kun konsertit olivat ohi, tuntui taas vähän vaikeammalta. Kevätkään ei tuntunut niin ihmeelliseltä kuin sen oli ajatellut tuntuvan.” (R, 77.) Turun konsertista ostamansa julisteen päähenkilö on kiinnittänyt asuntonsa seinälle sisäänpääsyrannekkeiden kanssa, ja ne näyttäytyvät teoksessa allegorisina vertauksina, miten päähenkilö kertomuksen edetessä suhtautuu itseensä ja elämänsä tilanteeseen. Vielä teoksen alkupuolella, päähenkilö tuntuu olevan itseensä ja elämäänsä verrattain ylpeä: ”Olin kiinnittänyt [Bruce Springsteenin] julisteen viereen nuppineuloilla myös punaisen ja ruskean rannekkeen. Ne näyttivät seinällä roikkuessaan kunniamerkeiltä.” (R, 77.) Myöhemmin kunniamerkit kuitenkin näyttäytyvät kulahtaneilta, eikä Brucekaan ole enää yhtä aidon oloinen: ”Olin aamulla jättänyt sälekaihtimet auki ja auringonvalo valaisi nyt koko asunnon. Seinien reiät ja tapetin kolhut näkyivät valossa

hyvin, ja [...] [n]äin julisteen ensimmäistä kertaa kotiin tullessa seinällä ja huomasin, että Brucella oli siinä jotenkin teennäinen asento. Julisteen vieressä roikkuvat rannekkeet olivat rypistyneet ja niistä oli irronnut väriä suihkussa käydessä.” (R, 120–121.) Päähenkilön ja Brucon välinen yhteys näyttäytyy metonymisena siltauksena julisteen muodossa. Aiemmassa, yllä esitetyssä lainauksessa, päähenkilö häpesi itseään ja julistettaan, mahdollisten sosiaalitoimiston asiakkaiden katseiden alla. Rannekkeiden myötä puolestaan rakentuu yhteenkuuluvuuden tunnetta ja hakuisuutta. Kuten esimerkiksi päähenkilön koittaessa ottaa kontaktia vastaantuleviin rannekkeellisiin muihin ihmisiin ennen konserttiin menoa kaupungilla: ”Kaupungilla kulkiessa yritin katsoa toisia rannekkeellisiä silmiin, jotta voisin tervehtiä heitä, mutta he eivät minun katsettani huomanneet tai minusta välittäneet.” (R, 19.) Näennäistä, kaksisuuntaista yhteenkuuluvuuden tunnetta voi hahmottaa myös konsertissa ollessa: ”Hallissa olimme vain me kuutisensataa Brucon läheisintä ystävää, niin kuin he netissä itsestään kirjoittivat.” (R, 48.) Kuin muut netissä kirjoittivat, kuinka he lopulta olivat Brucon läheisimpiä ystäviä, eivätkä lopulta muodostaneet päähenkilön elämän piiriin kuuluvaa sosiaalista ryhmää. Ja kuten päähenkilö lopulta yöllä konsertista yökyläänsä palattua miettii elämäänsä pimeässä: ”Seisoin hetken pimeässä eteisessä ja ajattelin, että miten minusta oli tullut tällainen ihminen, joka kävi yksin konserteissa ja joka paikassa ja muisteli sitä sitten itsekseen.” (R, 71.)

Päähenkilön pohdinnoista itsestään ja elämästään, omavalintaisesta ja -ehtoisesta työttömän elämästään, paistaa niistä läpi epäilyksen varjoja, mutta hän tuo myös suoria ahdistuksen ja pelon tunteitaan esille. ”Marko puhui elämäntavastaan aina ylpeästi ja oli asiastaan varma, ja vaikka minä elin itse aika lailla samanlaista elämää, häpesin minä itseäni niin kovasti, että heräsin monesti keskellä yötä siihen, että päätä ja rintaa painoi ja oli vaikea hengittää.” (R, 115). Päähenkilön elämässä tuntuu olevat enemmänkin murheita ja syitä, kun hän öisin joutuu heräämään painon tunteeseen rinnassa eikä hengittäminenäkään meinaa sujua. Myös oma asemansa koettuna taakkana parisuhteessaan, rakentaa huolen aiheita päähenkilön elämään.

Ajattelin Kaisaa ja minua alkoi pelottaa ja ahdistaa [...] Minä olin riippuvainen Kelan rahoista, enkä ollut voinut lähteä Kaisan mukana Pariisiin vaikka hän oli halunnut minut mukaansa ja oli luvannut maksaa vuokran ja ruuankin. Olin ajatellut, että Kaisaa olisi alkanut Pariisissa ärsyttää minun toimetmuuteni ja se, että hän oli hyväsydämisin ihminen kenet tiesin. Joskus toivoin, että Kaisa olisi yhtä kunnianhimoton kuin minä ja me

molemmat eläisimme työttömyyskorvauksilla ja asumistuella ja olisimme kuin kaksi aikuista lasta. Ajattelin, että Kaisa kyllä rakasti minua, mutta tiesin myös, että oli helpompi rakastaa sellaista ihmistä, josta oli itselle jotain hyötyä, eikä minusta ollut muuta hyötyä, kuin että minä tiskasin ja imuroin. Kirjoitin tekstiviestiin, [...] että soitellaan illalla, ja loppuun tein kaksi sydäntä pienempi kuin -merkeistä ja numero kolmosista. Sitä en kirjoittanut, että minulla oli häntä ikävä, ja että minua pelotti ja ahdisti. Ajattelin, että Kaisa olisi voinut siitä ahdistua ja minä olisin käynyt hänelle taakaksi.” (R, 110–111.)

Markon henkilöhaamon kautta voi lukea ja tulkita päähenkilön omia implisiittisiä tunteja elämästään, jota tuntuvat kalvavan syyllisyys ja epäilykset valinnoistaan. Päähenkilö implisiittisesti enteilee tulevaa muutostaan omassa elämässään Markoa analysoidessaan. ”Minusta alkoi tuntua, ettei Markokaan ollut sellainen sankari, joka eli vaihtoehtoista elämäänsä ylpeänä ja ilman syyllisyyttä. Tämä oli hänelle varmasti vain jonkinlainen vaihe, ja pian hänkin hankkisi perheen ja työpaikan.” (R, 118). Päähenkilön elämänvaihetta tuntuu kalvavan ahdistusta aiheuttavat syyllisyyden tunteet ja taakkana muille olo, eikä hän tunnu kokevan yhteenkuuluvuutta muiden ihmisten kanssa. Henkilöhaamosta hahmottuvat näkökulmatietoisuuden ja moraalisen toiminnan aspektit ovat yhteydessä hänen kehitykseensä henkilöhaamona. Hänen jakamansa henkilökohtaiset tunnot, pelot, ahdistukset ja toiveet hahmottavat lukijalle, minkälaisessa ajassa, maailmassa ja minkälaista henkilökohtaista kehitystä hän käy läpi (Meretoja 2018, 101, 130). Näistä rakentuu lukijalle immersiota ja empatiaa henkilöhaamoa kohtaan. Hän on kertonut itselleen ja elämälleen vastakertomusta, normina pidettyä, hallitsevaa kulttuurisen elämän kertomismallia vastaan: työttömänä ja vapaana sekä itsemääräävänä ihmisenä, joka ei toteuta stereotyyppisiä mielikuvia työttömistä, vaan aktiivisena ja kulttuuria harrastavana, raittiina ihmisenä. Vastakertomukset hallitseville kertomusmalleille voivat auttaa hahmottamaan lukijalle vaihtoehtoisia näkemyksiä niin itsestään, kuin avartaa näkökulmia muiden kanssaihminen mahdollisiin vastaaviin tilanteisiin, lisäten täten eettistä ymmärrystä (Meretoja 2018, 93). *Röyhkeydessä* paljolti keskiössä olevat pienet kertomukset suurempien vastakertomusten rinnalla, hahmottavat päähenkilön henkilöhaamolle merkitseviä ja tärkeitä аспекteja elämässään, ja niihin liittyvä itsereflektiivinen aspekti hahmottaa päähenkilön nykyhetken elämän tilannetta ja hänen suuntaansa kohti tulevaa (Meretoja 2018, 101). Käsittelen näitä vastakertomuksia metanarratiiveille, niin päähenkilön omia kuin yhteiskunnallisia ja kulttuurisia kertomusmalleja vastaan sekä niiden taustalla olevia traumaattisia kokemuksia tutkielmani

metanarratiiveja, valtaa ja traumoja käsittelevässä osiossa. Seuraavaksi käsittelen tutkielmassani päähenkilön mennyttä historiaa, joka valottaa hänen muutostaan kohti jo esille tullutta nykyhetkeä sekä kohti tulevaa, koittavaa kirjoittajakoulutusta ja kirjailijuutta.

5 *Röyhkeyden* fokalisaation vaihdos sekä etäännytetty identiteetti

Toisen luvun aikana kerronta etenee aluksi yhteneväisesti ensimmäisen luvun tavoin, minäkertojan fokalisoimana ja nykyhetken tapahtumia seuraten. Toisen luvun loppua kohden kerronta muuttuu kolmannen persoonan fokalisoimaksi, jolloin ulkoinen kertoja kertoo päähenkilön kokemuksista menneessä aikamuodossa. Kokija ja kertoja eivät olekaan enää nimellisesti sama henkilö, vaikka kertomus on kuitenkin edelleen autofiktiivistä, ja täten käsittelevät saman päähenkilön kokemuksia.

Nyman ei nimeä *Röyhkeyden* päähenkilöä varsinaisesti teoksen aikana. Kertoja tosin kertoo teoksen alkupuolella vieraskylän lasten nimistä mainiten: ”mutta Juhan nimi ei tullut minulta, vaikka se minun toinen nimeni olikin” (R, 11.) Kertoja kertoo kuitenkin asuntonsa oveen jääneen edellisen asukkaan sukunimen. ”Minun ovessani luki A 7 Lahdenmäki. Huoltomies ei ollut koskaan tullut laittamaan minun nimeäni oveen, vaikka olin täyttänyt muuttoilmoituksen ja jättänyt sen huoltolaatikkoon.” (R, 120). Päähenkilö ei siten ole nimeltään Lahdenmäki. Kertoja kuitenkin kertoo, metsässä vaellellessaan, nähden mielessään Lahdenmäen ja jatkaa Lahdenmäen historian kertomista. Päähenkilön ja Lahdenmäen yhtenevistä henkilöahmon piirteistä, voidaan tulkita kertojan kertovan omaa mennyttä historiaansa, tulkiten sitä etäännyttäen nykyhetkestä ja päähenkilön nykyisestä identiteetistä.

[Lahdenmäki] oli juuri tavannut Heidin, joka luki runoja ja sellaisia romaaneja, jotka eivät olleet tarinoita ollenkaan. Niissä puhuttiin asioista, joita tavalliset ihmiset eivät osanneet pukea sanoiksi ja joita he eivät ymmärtäneet edes ajatelleensa, ennen kuin olivat niistä lukeneet. Hän oli kuullut Heidin ystävältä, että Heidi piti laihoista ja riutuneen näköisistä pojista. Lahdenmäki painoi silloin melkein sata kiloa ja alkoi laihduttaa

saman tien. [...] Lahdenmäki alkoi lainata kirjastosta niitä romaaneja, joita Heidi luki. Siihen saakka hän oli ajatellut, että Stephen King oli maailman paras kirjailija. Hän luki kyöneleet silmissä Hermann Hessen romaaneja, joiden yksinäiset päähenkilöt eivät menneet mukaan yhteiskuntaan vaan kulkivat yksin maanteilla ja kylissä ja kaupungeissa. Hän oli juuri valmistunut ammattikoulusta, ja oli muuttanut pois kotoa työväentalon kellarihuoneeseen, jonka vuokra oli niin pieni, että hän pystyi maksamaan sen ja ruokansa työttömyyskorvauksella. Lahdenmäki laihtui ja luki klassikoita, eikä kukaan häirinnyt hänen rauhaansa. [...] Lahdenmäki katseli itseään [...] ja hän näki kuinka hänen vatsansa oli painunut kuopalle. Hän painoi enää 65 kiloa [...] Kellarihuoneessa ei ollut peiliä, mutta Lahdenmäki seisoi usein mustan tv-ruudun edessä ilman paitaa ja katseli ruudun heijastuksesta sitä ihmettä, jonka hän oli itsestään tehnyt. [...] Hän luki joka päivä ja maailma muuttui pitkiksi ja kauniiksi lauseiksi. Hän ajatteli asuvansa kellarissa koko elämänsä. Hän lukisi itsensä niin viisaaksi, että ihmiset alkaisivat kunnioittaa häntä ja tulisivat hänen luokseen kysymään neuvoja. (R, 127–129.)

Näistä kertojan kertomista kuvaelmista menneestä päähenkilön kerronnallisesta identiteetistä ja toimijuudesta, voidaan hahmottaa hänen kehityskaarensa kohti nykyisyyttä ja siinä välillä tapahtuneita muutoksia. Päähenkilön maailma on avartunut, eikä hän enää suunnittele asuvansa koko elämänsä enää kellarissa. Kirjallisuuden harrastus näkyy edelleen osana päähenkilön nykyistä kerronnallista toimijuutta. Samoin voidaan tulkita yhtymäkohtia päähenkilön sekä Herman Hessen teoksista mainittujen päähenkilöiden välillä, jotka toimivat vastaan yhteiskunnallisia normeja ja vallitsevia kulttuurisia kertomusmalleja.

Teoksen minäkertojan ja kolmannessa persoonassa kerrotun Lahdenmäen kertomusten välillä, voidaan tulkita päähenkilön käyvän sisäistä dialogia itsensä kanssa, nykyisyyden ja menneen välillä. Tässä dialogissa voidaan hahmottaa päähenkilön nykyisestä identiteetistä etäännyttämäänsä, mennyttä identiteettiä sekä jo menneeseen identiteettiinkin sisältyvää muutosta ja kasvua. Nykyhetken ja menneiden identiteettien kipukohtien kohdalla voidaan nähdä päähenkilön halua kertoa kerronnallista identiteettiään uusiksi, kohti jotain tulevaa ja elämänsä uusia mahdollisia suuntia kohden.

Röyhkeyden kolmannessa luvussa kerronta jälleen vaihtuu minäkertojasta kolmannen persoonan kerrontaan ja Lahdenmäkeen. Enää kerronta ei kuitenkaan käsittele päähenkilön

mennyttä historiaa, vaan kerronta vaihtuu kesken tapahtumien ja jatkuu nykyhetkessä, aivan kuin päähenkilö yhtäkkiä vaihtuisi nimenomaan Lahdenmäeksi. Tässä nykyhetken vaihdoksen välillä voidaan tulkita minäkertojan ja Lahdenmäen representoituja luonteen eroja: Lahdenmäki vaikuttaa röyhkeämmältä ajatuksissaan ja teoissaan.

[Lahdenmäellä] oli sielukas naama ja Suomen vaikein sukunimi. Kukaan ei osannut sanoa sitä oikein. Ne sanoivat aina Lähdemäki tai Lähdesmäki. [...] Lahdenmäki katseli baarin naisia toisella silmällään. Toista silmää se hinkkasi etusormensa keskinivelellä. Se oli mutantti jolla oli sukuelin oikeassa silmässä. Se katseli isorintaista uskovaisen näköistä tyttöä ja sen sääriä. Rinnat vetivät tyttö kumaraan ja kohti syntiä. [...] Se oli helvetin taitava työnvälttelijä, mutta siitä oli ylpeyttään tullut varomaton, ja nyt se oli sairastunut kunnianhimoon. [...] Naiset näyttivät samanikäisiltä kuin Lahdenmäki, mutta olivat kymmenen vuotta nuorempia. Lahdenmäki oli hyvin säilynyt. Se oli vältellyt töiden lisäksi myös elämää. (R, 166–167, 170–171.)

Lahdenmäkeä voidaan tulkita myös päähenkilön identiteetin, aiemmin vaiettuina pidettyinä puolina. Identiteetin ollessa dynaaminen, sisältäen dialogisuuteensa monia sisäistettyjä ääniä sekä omaa sisäistä dialogisuuttaan, voidaan tässä nähdä, kuten Meretoja (2018, 64) asiaa muotoilee, fragmenttisia ja keskenään ristiriitaisia, kerronnallisen identiteetin piirteitä. Niin päähenkilöä kuin lukijaakin vieraannuttavat kerronnan keinot saavat lukijan suhtautumaan lukemaansa kriittisemmin ja uudelleen tulkitsemaan jo aiempaakin lukemaansa. Vaihdokset kerronnassa avaavat uusia perspektiivejä jo kerrottuun ja saavat kertomuksen näyttäytymään uudessa, hieman erilaisessa ja avaramassa näkökulmassa. Voidaan jopa tulkita minäkertojan edustavan teoksessa protagonistia ja Lahdenmäen vastaavasti kertomuksen antagonistia. (Meretoja 2018, 101, 104)

6 *Röyhkeyden itsereflektiivinen metanarratiivi*

Uudessa kolmannessa osassa sitten paljastuisi, ettei kahden ensimmäisen osan päähenkilö ollutkaan oikeastaan päähenkilö, vaan kolmannen osan päähenkilön luoma

fiktiivinen hahmo, joka tosin perustui häneen itseensä eli kolmannen osan päähenkilöön, joka taas olin minä tai joka ainakin perustui vahvasti minuun. Minulla tuli siitä rakennelmasta mieleen silmä, joka yritti katsoa itseään, tai kuoleva tähti, joka lopulta romahti itsensä sisään ja muuttui mustaksi aukoksi. (R, 148.)

Röyhkeyden kolmannessa luvussa päähenkilö on käynyt vuoden ajan kirjailijakoulutuksessa työttömyytensä ohella. Hänellä on elämässään selkeitä päämääriä, ja hän vaikuttaa itsevarmemmalta ja luottavaisemmalta tulevaisuuttaan kohtaan. Yhtäältä *Röyhkeyden* itsereflektiivinen ja metanarratiivinen luonne lisääntyy. Päähenkilö kirjoittaa esikoiskirjansa käsikirjoitusta ja pyrkii saamaan sille kustannussopimusta. Hän reflektoi kirjoittamansa teoksen rakennetta yhdessä kirjoituskoulun kirjailija-opettajien kanssa. Näin *Röyhkeys* on tietoinen omasta teosluonteestaan ja siten liikkuu metatasolla, päähenkilön pohtiessa teoksen kolmannessa luvussa teoksen kolmannen luvun kirjoittamista. Yhtäältä päähenkilö on edelleen itsereflektiivinen niin henkilöhahmona kuin teoksensa kirjoittajanakin. Myös teoksen autofiktiivinen luonne käy ilmi itsereflektion kautta, kuin myös päähenkilön myöntämällä, että osa kirjoittamistaan uraohjauskurssin henkilöhahmoista olivat kirjaimellisesti fiktiivisiä henkilöhahmoja. ”Hän alkoi etsiä katseellaan uraohjauskurssilla olleita ihmisiä, muttei nähnyt yksiäkään tuttuja kasvoja. Tuntui hyvin epätodennäköiseltä, että he kaikki olisivat löytäneet töitä. Osa uraohjauskurssin ihmisistä oli tietysti fiktiivisiä, ja Lahdenmäen täytyi miettiä ja muistella tarkkaan kuka heistä oli todellinen ja kuka ei.” (R, 159). Teoksessa muuttuneen itsereflektion luonne rikkoo aiemmin luotua immersion eheyttä sekä lukijalle mahdollisesti samastunutta ja kerronnallisesti identifioitunutta henkilöhahmoa. Itsereflektion lisääntyminen pakottaa lukijan puntaroimaan kriittisesti aiemmin luetun suhdetta uuteen ja uudessa valossa teosta kokonaisuutena. Näin lukijalle hahmottuu myös selkeämmin teoksen autofiktio luonne: teos todellakin on fiktiota. Teoksen henkilöhahmot ja tapahtumat voivat pohjautua autofiktio myötä tositapahtumiin, tai olla fiktiivisiä, mielikuvituksen tuotetta. Lukija joutuu uudelleen suhtautumaan kriittisemmin kertojaan ja päähenkilöön osittain epäluotettavina, näiden myöntäessä olevansa ambivalentisti rehellinen:

Paasonen puhui päähenkilön työttömyydestä ja kysyi mitä se minulle merkitsi, ja minä ajattelin sen merkitsevän sitä, että päähenkilö ei halunnut käydä töissä. En nähnyt tekstissä mitään merkityksiä tai tyyliä ja ajattelin kirjoittaneeni vain totuuden ja kaiken tarkoittavan vain sitä mitä se oli. Olin muuttanut mahdollisimman tarkasti sanoiksi sen mitä olin nähnyt ja ajatellut,

kun olin ollut Brucen konsertissa Turussa ja työkkärin kurssilla Tampereella. (R, 147.)

Kolmannessa luvussa päähenkilön dialoginen konstruoituminen suhteessa toisiin sekä tulevaisuutensa näkymiin, ovat pääosin vaihtuneet työttömäksi identifioitumisesta kirjailijaksi identifioitumiseksi, uuteen subjektipositioon ja kasvaneisiin mahdollisuuksiin elämässään. Hänen tulevaisuutensa mahdollisuuksista ja toiveistaan välittyvät myös haaveet ja tavoitteet tulla kirjailijaksi, vähintään yhdenvertaisiksi teoksessa esiintyvien kirjailijoiden kanssa.

He olivat kirjoittaneet runokokoelmia ja romaaneja, ja he pystyivät halutessaan sanomaan, että minä olen runoilija tai minä olen kirjailija. Minä halusin tulla samanlaiseksi kuin he, mutta kuuluisammaksi. Ajattelin kuinka he pysähtyisivät puhumaan minulle kadulla kuin tasavertaiselleen, eikä niin kuin nyt, että he kävelivät minun ohitseni mitään sanomatta ja miettivät, että mistä nuo kasvot olivat tutut. (R, 136.)

Päähenkilö on aiempaan kerronnalliseen identiteettinsä nähden optimistisempi, ja hänen kerronnallinen toimijuutensa keskittyy työttömän velvoitteista kirjailijakoulutukseen ja kirjoittamiseen. ”Taivas oli räikeän sininen ja katot sen alla kirkkaanpunaisia, ja minun oli siinä helppo olla ja tuntui, että minusta tulisi kirjailija.” (R, 140). Päähenkilön haaveille, hänen identiteetilleen ja hänen yhteiskunnalliselle statukselleen ja arvostukselleen, tuntuu olevan tärkeää muutos työttömän subjektiposiosta kirjailijan positioon.

Tuntui hyvin tärkeältä, että saisin ajatella olevani kirjailija ja saisin sanoa ihmisille, että minä kirjoitan, ja ihmiset sanoisivat toisilleen, että hän on kirjailija. Viimeiset kahdeksan vuotta olin sanonut, että minä olen työtön [...] Viimeisen vuoden olin saanut sanoa, että minä opiskelen kirjoittamista ja oli tuntunut hyvältä sanoa niin ja ihmiset olivat olleet minusta kiinnostuneita ja olivat kyselleet kirjoittajakoulusta. (R, 146.)

Kuten Meretoja (2018, 71) asian ilmaisee, voi tietyille marginaalissa oleville heikko-osaisille olla vaikeampaa, jollei mahdotonta saada ääntään kuuluville, mahdollistaa parempi asema paremmalta mahdollisuudet saada ilmaistua itseään ja mahdollisesti myös laajempaa, edustamaansa sosiaaliryhmää. Hallitsevat kulttuuriset kerrontamallien verkostot vaikuttavat ensisijaisesti taustalla näitä määrittävinä, mahdollistavina ja myös rajoittavina. Ihmisen mahdollisuudet toimia elämänsä kertomuksen kanssakirjailijana (*co-authorship*)

näiden kulttuuristen kertomusmallien säätämien rajojen sisällä, muotoutuvat kerronnallisen toimijuutemme autonomisuuden ja vallan välisessä suhteessa, joka voi vahventua tai heikentyä (Meretoja 2018, 71). Päähenkilön päästessä kirjailijakouluun, ovat hänen ilmaisukykynsä voineet parantua saamansa alan koulutuksen myötä. Hioutuneet taidot ilmaista kokemuksia, parantavat mahdollisesti myös hänen kokemustensa itsetulkinnan taitoja, kokemusten paremmin sanallistuessa. Hänestä on tullut sanan kirjaimellisessa merkityksessä kertomustensa tekijä, kirjoittaja, kirjailija ja luoja (*author*). Itsereflektion syvyys voi täten myös avata parempia mahdollisuuksia tulkita traumaattisiakin syitä kerronnalliselle identiteetilleen ja toimijuudelleen. Näin avautuu mahdollisuus uudelleen kertoa ja tulkita vakiintuneita omia kertomusmalleja, ja nähdä tulevaisuuden mahdollisuuksia avoimmin ja toisin.

Minua harmitti, etten uskaltanut sanoa omia mielipiteitäni ääneen, vaikka olin ennen koulun alkua kuvitellut itseni vastailemaan opettajien kysymyksiin älykkäästi ja hauskasti. Toisaalta olin huomannut, että itsevarmat ja älykkäät ihmiset kirjoittivat usein sellaista tekstiä, että sitä hävetti lukea, ja olin tullut siihen tulokseen, ettei ihmisen tarvinnut olla älykäs tai itsevarma tai muutenkaan edustava ollakseen hyvä kirjailija. (R, 137–138.)

Kirjoittajakoulun ja kirjoittamisen myötä kolmannessa luvussa on useita kirjallisuuden tyyli- ja tehokeinojen kanssa leikittelyä, poiketen aiemmasta realistisesta minäkertojan fokalisoimasta kerronnasta, mennen teoksen itsetietoiselle metatasolle sekä henkilöhahmojen konstruktioiden muunnoksiin. Tätä on nähtävissä jo esimerkiksi persoonan vaihdoksina minäkertojan ja Lahdenmäen välillä. Myöhemmin kerronnan näkökulmat ja persoonavaihdokset leikittelevät useamman nopeatempoisen muunnoksen voimin, eri henkilöhahmoista toisiin, metonymisiin siirtymin. Kertoja kertoo Leinosen keikan jälkeiseltä paluumatkalla tapahtuneesta välikohtauksessa, jossa päähenkilö eli Lahdenmäki pysähtyy puolisonsa kanssa hetkeksi ihmettelemään kohdalle osunutta liikenneonnettomuutta. Tilanteessa on yhtä aikaa paikalla entuudestaan kertomukselle tuntematon ja ulkopuolinen henkilö, joka ottaa kuvan tapahtumahetkestä. ”Lahdenmäki kääntyi ympäri ja näki kuinka tummaihoinen pullonkerääjä seisoi kännykkä kädessä heidän pyöriensä edessä. [...] Mies piti puhelinta ylhäällä silmiensä tasalla ja painoi laukaisijaa, ja salamavalo välähti kirkkaana.” (R, 178). Kuvaajan palattua kotiinsa, hän tutkiskelee kuvaa päähenkilön kirjoittajakoulusta tutun Terhin kanssa. ”Terhi sanoi Rodricille, että mies [kuvassa] näytti Surusilmältä. Rodric kysyi mikä oli Surusilmä. Terhi sanoi, että

Surusilmän oikea nimi oli Lähdesmäki, ja että hän oli se ainoa miesopiskelija heidän luokallaan. [...] Terhi sanoi tämän kirjoittavan omasta elämästään.” (R, 180). Seuraavassa lainauksessa henkilöhahmot tekevät metonymiset siirtymät kuvaajasta, eli Rodricista Terhiin, joka lopulta sulautuu päähenkilön henkilöhahmoon. Kyseinen kohta jatkaa vielä fiktiivistä ja surrealistista liitelyään eteenpäin, edeten uusiin (ja teoksen aiempiin) yhtymiin. Näistä hahmottuu teoksen painottuva, fiktiivinen, metatason näkökulmatietoisuus, kuinka kertomukset voidaan kertoa aina eri tavoin, eri kokijan näkökulmista, ja uudelleen tulkittuina. Yhdessä immersion rikkoutumiseen itsereflektiivisillä kerronnan ulottuvuuksilla ja fokalisaation vaihdoksilla, lukija joutuu aktiivisemmin sitoutumaan lukemaansa ja kriittisemmin suhtautumaan teoksen protagonistiin. Lisäksi moniääninen ja useampia perspektiivejä tarjoava teos voi olla eettisestikin avartavampaa, kuin yhden näkökulman kertovat kertomukset samasta ilmiöstä (Meretoja 2018, 131–132).

[Rodric] valvoi vielä pitkään Terhin nukahdettua. [...] Hän avasi kännykän ja katseli kuvaa niin kauan, että se alkoi näyttää arvoitukselta. Hän nousi sängystä ja meni keittiöön. Ruskean kastikkeen tähteet olivat kuivuneet kiinni pannuun. Hän hankasi pannun puhtaaksi ja huuhteli sen hyvin ja paineli sen talouspaperilla kuivaksi. Hän levitti pannulle öljyä, kunnes sen pinta näytti kiiltävän mustalta. Käsiään pestessä hän katsoi ruskeita kämmenselkiään ja valkoisia kämmeniään. Tumma väri valui veden mukana viemäriin ja hän katsoi kynsiään, joista kynsilakka oli lohkeillut rumasti.

Terhi oli romaania kirjoittaessa yrittänyt aina päästä lähemmäs nykyhetkeä ja todellisuutta ja itseään, ja lopulta oli alkanut tuntua, että romaani oli jo ylirealistinen ja kirjoittaminen oli muuttunut jonkinlaiseksi alkemiaksi. Hän mietti sanaa ylirealistinen ja huomasi, että ranskaksi se sana oli *surréalisme*. Tuntui, ettei romaani kertonut enää hänestä, vaan hän romaanista. (R, 181–182.)

7 Metanarratiivit, valta ja traumat *Röyhkeydessä*

Röyhkeydessä on useampi metanarratiivin taso, joita vasten, vastaan ja myöten teoksen henkilöhahmot konstruoituvat. Representoituina ovat työllisyyttä ja työttömyyttä koskevat

kulttuuriset kertomusmallit sekä niitä toisintavia stereotypioita, kuin myös niitä vastaan rakentuvia vastakertomuksia. Lisäksi on päähenkilön omaa kerronnallista identiteettiään koskevat, omat metanarratiivinsa, kertomusmallit, joita hän sekä toistaa kerronnallaan ja joita vastaan hän kertoo vastakertomusta – lopuksi muuttaen totuttuja kertomusmallejaan sekä elämänsä suuntaa. Tämä on kerronnallista itseymmärrystä hahmottaa itseensä vaikuttavia kertomusmalleja. Yhtäältä löytyy teosta itseään koskeva, itsereflektiivinen, oma metatasonsa, teoksen metanarratiivi, johon suhteutettuna henkilöahmot konstruoidut. Hallitsevia dogmaattisia kertomusmalleja ja metanarratiiveja vastaan esitetyt, epädogmaattiset kertomusmallit auttavat hahmottamaan uusia tapoja kerronnallistaa identiteettiään ja luovat uusia mahdollisia kerronnan mallin tiloja (Meretoja 2018, 142). Meretojan esittämän mukaan dogmaattiset, itseään kyseenalaistamattomat kerrontamallit ovat sisällyttäviä (*subsumptive*), kun jokin yksittäinen yritetään sisällyttää yleisen käsityksen, aatteen, lain tai mallin alle. Vastaavasti epädogmaattiset, ei-sisällyttävät (*non-subsumptive*) kerrontamallit voivat mahdollistaa yksittäisen voiman muuttaa yleistä käsitystä ja kerrontamallia. Tämä vastavuoroisesti voi mahdollistaa eettistä ymmärrystä ja lisätä yksilöiden ainutkertaisuuden arvostusta. (Meretoja 2018, 107–108). Vaihtoehtoiset kerronnan mallit kertovat kerronnallisesta mielikuvituksen avartamista mahdollisuuksista. Analysoin alaluvuissa ensiksi työttömyyden ja työllisyyden välistä metanarratiivin aluetta, ja lopuksi päähenkilön henkilökohtaista, traumaattisiin kokemuksiin liittyvää, metanarratiivien tasoa, joka temaattisesti on yhteydessä työttömyyden ja työn väliseen kontekstiin.

7.1 Työttömyys ja tasa-arvoisuus

Röyhkeydessä työvoimakoulutuksiin osallistuminen ja niiden luonne representoivat työttömiä koskevia yhteiskunnallisia normeja ja vallitsevia kulttuurisia kertomusmalleja, joiden mukaan tulisi toimia ja kerronnallistaa toimijuuttaan. Niihin sisältyy vallan asetelma, jolla työttömiä pyritään kontrolloimaan. *Röyhkeydessä* kuullaan niin päähenkilön ja työttömien kuin uraohjaajien ja vuokrafirmojen edustajien tunteja ja asenteita, suhteessa järjestettäviin kurseihin ja ohjauksiin. Näistä yksityisille firmoille ulkoistetuista kurseista ja niiden luonteen tarpeellisuudesta sekä päähenkilön suhteesta itsemääräämisoikeuteensa ja asemastaan työttömänä näillä kurseilla kuvastuu, niiden tuottama turhauttavuus kuin

nöyryyttävyyskin, kuin myös yleistettävä hyödyttömyys. Näissä esiintyvien henkilöahmojen konstruktioiden myötä implisiittisen tekijän on mahdollista ilmaista näkökantojaan niitä kohtaan.

”[Uraohjaaja] puhui edessä niitä samoja asioita, joita työttömille alettiin opettaa heti ammattikoulun jälkeen. [...] [Uraohjaaja] pyysi heitä pysymään vielä hetken kärsivällisinä, jotta he pääsisivät kaikki täältä mahdollisimman pian pois ja jatkamaan omia hommiaan.” (R, 161–162). Päähenkilö kokee uraohjauksen käsittelevän toistuvia samoja vanhoja asioita, joita hänelle on jo ammattikoulusta valmistumisensa jälkeen opetettu. Niin uraohjaaja kuin ohjattavatkin kokevat tilanteen turhauttavana, ja toivovansa kukin pääsevänsä järjestetystä, turhauttavasta tilaisuudesta pian pois. Vallan ja eriarvoisuuden asetelma käy ilmi päähenkilön muistellessa jo ensimmäisiä kokemuksiaan työvoimatoimiston asiakkaana: ”[A]rmeijassa ollessa olin ajatellut, että täältä kun pääsen pois, niin mikään tilanne ei enää pelota ja kaikki tuntuu helpolta ja osaan asioida missä tahansa virastossa, kun ei tarvitse ajatella, että toinen on korkea-arvoisempi. Heti työvoimatoimistoon ilmoittautuessa oli kuitenkin tuntunut, ettei tästä mitään tule, ja ääni oli mennyt niin pieneksi, että virkailija oli joutunut sanomaan kuin lapselle, että puhutko vähän isompaan ääneen.” (R, 119.) Aikuiskoulutuskeskukseen tutustumisen lomassa tauolla ollessaan, päähenkilö nauttii hetken valonpilkahduksesta, huolimatta tilanteen nöyryyttävästä luonteesta: ”Tuntui hyvältä olla taas valossa ja nähdä ulos keväiseen aamupäivään, kun olimme pitkään kulkeneet sisällä halleissa ja käytäviä pitkin. Mielialakin koheni ja tuntui, että kyllä minä tästäkin selviäisin, vaikka tuntuisi kuinka nöyryyttävältä kulkea täällä paikoissa, joissa ei yhtään halunnut olla, ja ainoastaan sen takia, että oli riippuvainen työttömyyskorvauksesta.” (R, 96.) Päähenkilön käydessä kirjoituskoulua työttömyytensä ohella, joutuu hän osallistumaan edelleen TE-toimiston järjestämiin tilaisuuksiin. Kertoja kertoo päähenkilön kokemuksista Lahdenmäen perspektiivistä, kun hän joutui matkustamaan Tampereelle tilaisuuteen, jossa kerrottaisiin TE-toimiston sähköisestä asioinnista. ”Lahdenmäki oli matkustanut bussilla Helsingistä pelkästään tilaisuutta varten ja hänen oli tarkoitus palata takaisin heti tilaisuuden jälkeen. Hän istui bussissa levollisin mielin, vaikka hänen ylpeyttään loukkasikin se, että hän joutui edelleen käymään tällaisissa tilaisuuksissa vaikka hän samalla opiskeli Suomen parhaassa kirjoittajakoulussa.” (R, 156–157).

Uraohjaukseen palkattu uraohjaaja ei vaikuta päähenkilön tulkintojen ja kertoman mukaan erityisen pätevältä, mikä myös lisää toisaalta kurssien turhauttavaa luonnetta. ”Uraohjaaja oli itsensä esitellessään kertonut käyneensä työvoimatoimistossa joka aamu ja iltapäivä niin kauan, että virkailijat olivat viimein palkanneet hänet sinne töihin. Hän oli tehnyt sitä ennen myös monenlaisia oikeita töitä, mutta sitä hän ei kertonut, että miten hän oli päätenyt näitä kurssuja vetämään.” (R, 86). Uraohjaaja tuntuu olevan koko ajan äänessä ja huomioimaton toimissaan ohjattavien asemaa. Lounastauolla työttömät vähävaraiset odottavat uraohjaajan kahvilassa nauttimansa lounastauon ajan, omat eväät vahtimestarin kopissa lukkojen takana (R, 94–97). Uraohjaajien puutteista ja turhautuneistakin asenteista huolimatta päähenkilö kokee heidän kuitenkin olevan työttömien kanssa samassa tilanteessa, samanlaisia ihmisiä, huolimatta heidän olevan eri puolilla ohjaajan pöytää.

Myös uraohjaajalla oli samanlainen asenne kuin Katrilla, eikä hänkään ollut missään nimessä sellainen ihminen, jonka mielestä työttömät piti pakottaa töihin, vaan hän tuntui olevan samanlainen ihminen kuin kuka tahansa meistä. Saattoi olla niin, ettei monikaan ollut oikeasti työttömiä vastaan ja poliitikotkin haukkuivat meitä vain siksi, jotta vaikuttaisi siltä, että he olivat löytäneet syylliset lamaan ja taantumaa ja vaikuttaisivat päteviltä. (R, 109.)

Röyhkeydessä Nyman esittää Markon henkilöahmon sanoin kritiikkiä yhteiskuntaa, työttömien asemaa ja kohtelua kohtaan. Marko voidaan näin nähdä uraohjaajan henkilöahmon vastaparina, edustamassa tasa-arvoisempaa työttömiin kohdistuvaa kohtelua.

Marko sanoi, että mikäli kapitalistinen yhteiskunta halusi antaa jokaiselle kansalaiselle ihmisarvon, oli ilman mitään vaatimuksia annettu raha sen ainoa mahdollinen keino. Jos taas kansalaiset haluttiin pitää nöyrinä, niin sopi jatkaa tällä nykyisellä mallilla, jossa kaksisataatuhatta työtöntä kansalaista eli syvän häpeän ja itseinhon vallassa. Vastikkeettoman rahan antaminen ihmiselle olisi viesti, joka sanoisi, että tervetuloa maailmaan, tässä sinulle sen verran rahaa että pystyt pitämään ruumiisi ja sielusi elossa. [...] Marko sanoi, että tällöin jokainen ihminen ymmärtäisi lapsesta saakka, että hän riitti ihan olemalla olemassa, ja hyvässä lykyssä nämä ihmiset alkaisivat ajatella, että myös tuolla toisella ihmisellä on sama oikeus olla olemassa kuin minulla. (R, 92–93.)

Marko avautuu työhistoriastaan henkilöstövuokrausfirmassa, jossa hän on joutunut täysin eriarvoiseen asemaan muihin vakituisiin työläisiin nähden, eivätkä nämä olleet hänelle

edes puhuneet sanaakaan niiden kuukausien aikana. Työssä vakituiset olivat nauttineet yhteisellä työllä aikaan saatuja etuja, joista Markon sanoin oli jäänyt vain rippeet hänelle itselleen. Työ itsessään oli kuitenkin huomattavasti sitovampaa, kuin vakituisilla, työvuoronsa etukäteen tietävillä ja siten elämä enemmän suunniteltavissa ja täten myös itsenäisemmin hallittavissa. Uraohjaajan kommentteihin tiivistyvät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset kertomusmallit, joiden ympärillä yhteiskunnan eriarvoiset toiminta mallit rakentuvat.

Työvuoroon häntä oli pyydetty aina muutaman tunnin varoitusajalla, eikä hän ollut pystynyt suunnittelemaan elämäänsä edes vuorokautta eteenpäin. [...] [Henkilöstövuokrausfirman edustaja] sanoi, ettei sitä elämäänsä pystynyt kovin pitkälle suunnittelemaan palkkatyössäkään. Siihen Marko sanoi, että hän oli ollut nyt monta vuotta työttömänä ja eli hyvin suunniteltua ja selkeää elämää, ja hänellä oli välillä varaa matkustellakin, kun hän oli oppinut luopumaan turhuuksista ja tulemaan toimeen vähällä rahalla. [...] Siihen uraohjaaja sanoi vain, että tällaiseksi on meidän yhteiskuntamme rakennettu. (R, 113–114.)

7.2 Traumat ja isä-poika-suhteet

Röyhkeyden ensimmäisessä kahdessa luvussa päähenkilö tuo esille Bruce Springsteenin henkilökohtaista isä-poika-suhdetta esille sekä Springsteenin isän suhdetta työhön. Nämä yhdistyvät Springsteenin laulujen sanoitusten teemoihin. Vastaavasti teoksen päähenkilön ja Springsteenin henkilöhahmon välillä voidaan tulkita olevan allegorisuutta. Päähenkilö avaa tuntojaan elämästään kohti toiveitaan ja pelkojaan kohti kirjailijuutta. Mennyt näyttäytyy sisäänpäin käperryttävän turvalliselta:

Hän katseli Springsteenin julistetta ja käpristyneitä ja kuluneita rannekkeita ja ajatteli olleensa silloin vapaampi ja onnellisempi. Nyt hänellä oli tavoite ja päämäärä, ja hän heräsi öisin pelkäämään, että hänen elämänsä menisi hukkaan. Yhtä paljon hän pelkäsi, että hänestä tulisi jotakin. Hän pelkäsi sitä niin kuin huonot urheilijat pelkäävät voittamista. Häviämässä oli häivähdys ikuisuutta. Se oli kaunista ja viiltävää tuskaa, joka hyvin hoidettuna tuntui sydämässä koko elämän. (R, 177.)

Työn ja työttömyyden välinen jännitteinen suhde, teoksen läpileikkaava metanarratiivi, hallitseva kulttuurinen kertomusmalli työstä yhteiskunnallisena normina ja onnistumisena elämässä, näkyvät Springsteenin sanoituksissa. Päähenkilön pohdinnoissa näistä voi tulkita

työelämän tietynlaista vierautta ja melankoliaa, ja toisaalta unelmista, jotka toteutumattaan jäisivät vaivaamaan loppuelämäksi.

Laulut kertoivat tavallisista ihmisistä, jotka kävivät töissä ja joiden arki tuntui dramaattiselta ja merkitykselliseltä, vaikkei siinä ulkoisesti tapahtunut mitään erikoista. Lauluissa työ kuulosti arvokkaalta ja kunniakkaalta asialta, ja talouden taantuma ja työttömyys olivat ne asiat, joita laulujen henkilöt pelkäsivät ja se, että elämä menisi hukkaan. Bruce lauloi myös unelmista ja siitä kuinka toteutumattomat unelmat saattoivat muuttua kirouksiksi, jotka vainosivat ihmistä hänen loppuelämänsä ajan. Laulujen maailma tuntui hyvin todelliselta ja elävältä vaikken ollut sitä koskaan oikeasti nähnyt tai tuntenut. Laulut tekivät samanlaisen haikean olon kuin sellaisen menneen ajan ajattelemisen, jossa ei ollut itse edes elänyt. (R, 57.)

Teoksen loppupuolella päähenkilön avaamat omat traumaattiset kokemukset saavat ymmärrettävän allegorisen yhteyden teoksen alkupuolella esitettyihin tulkintoihin Springsteenin isä-poika-suhteesta. ”Se laulu kertoi Bruce’n isästä, niin kuin monet hänen lauluistaan, ja laulussa miehet palasivat tehtaasta kotiin joka ilta kuolema silmissään ja sillä mielellä, että tänään joku tulisi kärsimään. Bruce ei ollut tullut isänsä kanssa toimeen ja usein he olivat vain istuneet pimeässä keittiössä ja isä oli juonut olutta eikä kumpikaan ollut sanonut mitään.” (R, 34). Päähenkilö tulkitsee Springsteenin mahdollisia pelkoja, ettei tämä toistaisi isänsä kohtaloa itse myöhemmin: ”Bruce’n iho oli ruskettunut ja hän näytti hyvin terveeltä ja tasapainoiselta ihmiseltä, vaikka tiesin hänen syövän masennuslääkkeitä ja pelkäävän, että hänestä saattaisi tulla yhtä sairas kuin hänen isästään, joka oli ollut vakavasti masentunut ja käynyt vain töissä ja juonut olutta.” (R, 55.) Päähenkilö tuo oman isänsä henkilöhaamon konstruktion kertomukseen aluksi tunnistamattomana henkilöhaamona. Tämä tuntemattomana esiintynyt henkilöhaamo jää aluksi kertomuksesta irralliseksi, ja jääden vailla sen enempiä selityksiä, näyttäytyen muiden tyylikeinojen kaltaiselta leikittelyltä ja fiktiiviseltä konstruktiolta.

Nurkkapöydässä istui yksinään viisikymppinen mies. Se luuli olevansa baarissa. Sillä oli päällään ainoa puku jonka se oli koskaan omistanut. Puku oli edelleen sopivan kokoinen, mutta mies oli kasvanut kaksi numeroa liian isoksi. Ei se läskiä ollut, eikä lihasta, se oli elämäkokemusta. Sitä oli tarttunut tasaisesti joka paikkaan, mutta naamasta ja sormista sen näki parhaiten. Se oli oma masentunut jumalansa. Se oli irtisanottu Huhtamäeltä, Outokummulta, Keskolta, Nesteeltä, Myllykoskelta ja Nokialta. Se ei tarvinnut pöytätapoja, koska se söi lattialta. Mikäs tässä, Ritari Ässä, se toisteli mielessään. [...] Mustahiuksinen pukumies käveli Lahdenmäen taakse. Se meni ihan kiinni Lahdenmäkeen vaikka tilaa oli monta metriä moneen suuntaan. Se haisi viinalta ja töni Lahdenmäkeä kyynäpäällään ja

laittoi välillä käden Lahdenmäen olalle. Lahdenmäki kääntyi katsomaan miestä ja yritti hymyillä. [...] Pukumies tarttui Lahdenmäkeä niskasta. Käsi ylsi melkein Lahdemäen kaulan ympäri. Ootko sä mies ollenkaan, se kysyi ja puristi lujasti. Lahdenmäki ei osannut sanoa. [...] Ihmisiä käveli pihalle tupakalle ja Lahdenmäki meni ulos heidän perässään. [...] Pukumiestä ei näkynyt missään. Se oli muuttunut takaisin naakaksi ja makasi tienvarren lätäkössä. Ohi ajavat autot pörröttivät hellästi sen höyheniä.” (R, 169, 175–176.)

Myöhemmin aivan teoksen lopussa, päähenkilö avautuu lapsuutensa ja nuoruutensa traumaattisista kokemuksistaan, kuinka isänsä oli työttömäksi jäätyään muuttunut vihaiseksi ja alkoholisoituneeksi. Hänen isänsä noudattaa useammalla tavalla stereotyyppisiä, kulttuurisia kerronnan malleja töissä käymisen merkityksestä, töiden menetyksen projisoivasta käytöksestä sekä toistaa mahdollisesti itse jo itselleen periytyneitä vastaavia, traumaattisia identiteetin ja toimijuuden kerronnan malleja.

Se firma jossa isä oli töissä, alkoi kuihtua, kun ihmisillä ei ollut enää varaa uusiin moottorikelkkoihin ja vesiskoottereihin, mutta minä olin jo täysi-ikäinen kun firma lopulta kaatui. Isä jäi työttömäksi ja istui jo varhain aamulla sohvalle ja alkoi soitella ihmisille ja sopia aikoja työhaastatteluihin. Hän oli hyvin pettynyt ja vihainen. [...] Joskus isä valvoi koko yön ja kulki aamulla ympäri asuntoa väsyneenä ja humalassa ja liian pieni puku päällään, niin kuin hän etsisi jotakuta jota siitä kaikesta syyttää. Kun minä heräsin ja kävelin vessaan hänen ohitseensa, alkoi hän huutaa minulle suoraa huutoa ja ilman sanoja.

Isän hiukset menivät harmaiksi, mutta viimein hän pääsi töihin Nokialle vähän ennen sen alamäkeä, ja hän alkoi värjätä hiuksiaan mustaksi. [...] Isä hakkasi aina ennen töihin lähtöään minun huoneeni ovea ja käski minun etsiä töitä ja huusi isoon ääneen, että oletko sinä mies ollenkaan. Minusta kuitenkin tuntui, ettei se ollut isä joka huusi, vaan hänen isänsä, joka oli kuollut jo silloin kun äiti odotti minua. [...] Usein tuntui, että isä ja äiti olivat hankkineet minut vain jotta voisivat elää lapsuutensa uudestaan, vaikkei sieltä tuntunut löytyvän heille mieluisaa perhettä toisellakaan kerralla. (R, 187.)

Isän auktoriteetissa hahmossa voidaan nähdä allegorisia yhtymäkohtia patriarkaattisen yhteiskunnan holhoavaan ja auktoriteettiseen asemaan suhteessa työttömiin. Päähenkilön henkilökohtaiset elämänsä kerronnan valinnat, valita ja kertoa elämänsä vastakertomuksena ja toisin kuin isänsä, toteuttaen itsenäistä ja itsemääräämäänsä elämää, saavat ymmärrettäviä syy-seuraus-suhteita näihin traumaattisiin nuoruuden kokemuksiin nähden. Yhtäältä yhä ymmärrettävämmäksi käy valtaa harjoittavien

työvoimatoimenpiteiden ihmisarvoa kyseenalaistava asenne. Päähenkilön yritykset rakentaa itseisarvoaan ihmisenä, vapaana työttömänä lukien ja sivistäen itseään, kohtaavat kuitenkin niin menneisyyden kolkuttavia traumaattisia kokemuksia, kuin myös yhteiskunnallisesti ja dialogisesti suhteessa muihin rakentuvia taakkana olemisen tunteita. Itse valitun työttömän elämää päähenkilö ei kokenut voivansa elää ylpeänä ja tasa-arvoisena ihmisenä muihin nähden. Öisin hän heräsi ahdistukseen eikä voinut hengittää. Niin alkujaan valinnat kuin kaikki muutokset hänen elämänsä suunnissa kertovat mahdollisuuksien hahmottamisesta ja kerronnallisesta itseymmärryksen tasosta, mahdollisuuksista valita minkälaista kertomusta kertoa itsestään ja minkälaisia kertomuksia toisintaa, minkälaista identiteettiä konstruoida ja minkälaista toimijuutta elämällään haluaa toteuttaa.

8 Päätäntö

Tutkielmassani analysoin henkilöhahmojen konstruktioiden rakentumista ja merkitystä suhteessa teoksessa esiintyviin metanarratiiveihin ja dominoiviin kerrontamalleihin. Analysoin myös sitä miten henkilöhahmot konstruoituvat suhteessa henkilökohtaisiin, traumaattisiin metanarratiiveihin, kuin myös suhteessa yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti vallitseviin metanarratiiveihin työttömyydestä. Analyysini tavoitteet olivat selvittää Hanna Meretojan kehittämän narratiivisen hermeneutiikan tarjoamin käsittein henkilöhahmon kerronnallista identiteettiä, toimijuutta ja rakentumista dialogisessa suhteessa. Johtuen Nymanin *Röyhkeyden* autofiktion sekä narratiivisen hermeneutiikan luonteista, tutkielmani analyysi avasi myös teoksen kontekstuaalisia merkityksiä.

Henkilöhahmojen konstruktioissa ainutkertaisina, moraalisisina, näkökulmatietoisina yksilöinä rakentuu immersiiivinen ja empatiaa herättävä vaikutus, lukijan käydessä päähenkilön elämän haasteita, kehitystä ja muutosta läpi. Lukijalle hahmottuu

konstruktioista oman historiansa omaava, arkisten pienten kertomusten ja suurten vastakertomusten välillä tasapainoileva persoona. Konstruktioista välittyvät inhimilliset pelot, huolet ja traumaattiset ahdistukset, mutta samoin henkilöahmon toiveet, haaveet ja tulevaisuuden unelmat. Yhtäältä henkilöahmojen konstruktioista välittyy implisiittisen tekijän kantaottavatkin huomiot vallitsevista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista kerrontamalleista. Erilaisten perspektiivi- ja fokalisoituvaihdoiksi avautuu mahdollisuuksia hahmottaa yksilöllisiä, dynaamisia ja jatkuvassa muutoksessa olevia identiteetin piirteitä. Näiden konstruktioiden valossa avautuu myös mahdollisuus ymmärtää aktuaalisen maailman työtöntä ja kokemuksia työttömän narratiivisesta identiteetistä ja toimijuudesta.

Itsereflektiivisen autofiktion kautta Nyman on voinut kertoa henkilöahmon muuttuneesta, parantuneesta autonomisemmasta yhteiskunnallisesta asemasta ja mahdollisuuksista saada työttömän ääni kuulumaan kirjailijana. Tässä voidaan nähdä myös voimaannuttavan ja mahdollistavan vaikutukset suhteessa hallitseviin metanarratiiveihin – niin suhteessa henkilökohtaisiin traumaattisiin kuin yhteiskunnallisiin ja kulttuurisiin metanarratiiveihin. Näillä voi olla myös eettisesti ja moraalisesti avartavia näkökulmia lukijan omaan, muiden elämään ja yhteiskunnalliseen kontekstiinkin. Teos ja henkilöahmojen konstruktioit voivat fiktionakin ottaa kantaa aktuaaliseen, yhteiskunnalliseen keskusteluun ja kontekstiin, ja täten toimia vasten vallitsevia kulttuurisia kerronnan malleja, kertomalla niille vastakertomuksen, antamalla äänen työttömälle.

9 Lähteet

Primaarilähteet

Nyman, Ossi 2017. *Röyhkeys* [=R]. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Sekundaarilähteet

Laakso, Maria 2018. Työttömän tarina: tapaus Ossi Nyman ja kertomuskamppailu oikeasta ja väärästä työttömyydestä. *Avain* 1/2018, 26–47.

Meretoja, Hanna 2018. *The ethics of storytelling: narrative hermeneutics, history, and the possible*. Oxford University Press.

Meretoja, Hanna 2019. Metanarratiivisuus ja kerronnallinen toimijuus. *Avain* 2/2019, 58–77.

Pöysy, Jyrki 2009. Positiointiteoria ja positiointianalyysi – uusia näkökulmia narratiivisen toimijuuden tarkasteluun. Teoksessa *Näkökulmia kertomuksen tutkimukseen*. Toim. Samuli Hägg, Markku Lehtimäki & Liisa Steinby 2009. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.